

---

*Володимир
Поляков*

УДК 1 (091)

ЧИ ПОТРІБНЕ ФІЛОСОФІЇ ПОКАЯННЯ?

Увійти у дискурс про майбутнє української філософії мене спонукали публікації у «Філософській думці» (2015, № 6). Я цілком поділяю висновок автора, що «успіх громадського спротиву, який дав змогу певною мірою зберегти місце філософії в освітньому процесі, не розв'язує проблему раз і назавжди, а лише відтерміновує той момент, коли вона знову дасть про себе знати» [Ясна, 2015: с. 24]. Метою цих нотаток і є скромне бажання сприяти розв'язанню проблеми, яка неабияк струснула філософську спільноту.

На моє глибоке переконання, «битви за філософію» 2015 року висвітлили цілу низку важливих проблем в українській філософії, які не були предметом ретельного і широкого обговорення фахівцями з різних причин. Одні вважали, що й так усе зрозуміло, а інші — що не варто будити лихо, доки воно тихе. Отже, дочекалися. Якщо самі розумники і розумниці від філософії усунулися від їх розв'язання, то життя «усунуло» самих розумників. Як тут не пригадати відому тезу Гегеля: «Що розумне — те дійсне; і що дійсне — те розумне» [Гегель, 2000: с. 13]. Звідси з невідворотністю випливає висновок: все нерозумне є тимчасовим і мінливим, і тільки справа випадку, коли саме його буде відкинуто. Тому українська філософія нагромадила шерег проблем, без ґрунтовної рефлексії над якими годі сподіватися на вихід її з того маргінального стану, на який її штовхає освітня політика уряду. Спробую окреслити хоча б деякі з них: 1) «внутріш-

---

© В. ПОЛЯКОВ,
2017

ній аналіз самої філософії» [Ясна, 2015: с. 25], насамперед усе, що стосується її предмета та інших ключових принципів; 2) шляхи подолання заідеологізованості та схоластичності у філософській галузі; 3) стан першоджерел і шляхи суттєвого покращення цього стану; 4) професійна термінологія і впровадження єдиного правопису філософських понять, термінів та імен; 5) стан викладання філософії та розробка засад гуманітарної політики щодо його покращення тощо.

Коли проголошують на наявності «двох головних брендів філософії... перший — філософія як наука наук та більш пізній — філософія як світогляд» (В. Попов) [Ясна, 2015: с. 30], то після цього слід додати, що обидва вони, м'яко кажучи, є застарілими. Бо традиція вважати філософське міркування «наукою наук» походить принаймні від Платона [Платон, 1990: т. 1, с. 363, 369] і закінчується Гегелем. Бо саме останній у своїй «Енциклопедії філософських наук» [Гегель, 1974–1977] здійснив тисячолітню мрію попередників і створив всеохопну, універсальну систему знання про знання, довгоочікувану і омріяну «Науку наук». Але на Гегелі вона й закінчилася, бо на той час — середина XIX сторіччя — науки нарешті вивільнилися від філософії, науку проголошено не філософією, а філософію перестають вважати наукою. І з того часу будь-які свідомі спроби «затягти» якусь науку під філософію слід вважати «нетверезою прозою». Цей культурологічний термін стане краще зрозумілим, коли пригадати ту оцінку, яку дав В. Віндельбанд філософії Гегеля: «Система Гегеля — це величний повчальний вірш. Головний характер його — *дидактичний*, і через повчальність, яка вирізняла особистість його творця, вона, щодо інших систем, що їй передували, з'являється у вигляді тверезої прози» [Виндельбанд, 2000: т. 2. с. 329].

Отже, від середини XIX сторіччя стосунки філософії та науки стають демократичними та рівноправними. Тобто філософія не краща і не вища від інших наук, але вона й не гірша і не нижча за них. Водночас постає дисциплінарний розподіл єдиної Науки (позначатимемо її з великої літери) на різні галузі, серед яких є місце і для філософії. Але тут постає надважливе запитання: якщо філософія є наукою, то що за предмет вона досліджує? Зрозуміло, що класифікація наукових галузей передбачає ознаку, за якою здійснюють поділ, і визначають члени поділу, обсяги яких не мають перетинатися. На цю тему існує багато різних досліджень, але тут не місце для них. Ми лише окреслимо проблему визначення філософії та її предмета.

Та насамперед звернімо увагу на визначення, яке кожен допитливий студент може знайти в Інтернеті, а там він може прочитати, що «Філософія — ...особлива форма пізнання світу, що виробляє систему знань про фундаментальні принципи буття людини, про найзагальніші суттєві характеристики людського ставлення до природи, суспільства та духовного життя у всіх його головних проявах... Також під філософією розуміють форму людського мислення, теоретичну форму світогляду» [<https://uk.wikipedia.org/wiki/Філософія> (14. 02. 2016)]. Оскільки йдеться про «особливу форму пізнання світу,

що виробляє систему знань про фундаментальні принципи буття людини», то стисло це можна сформулювати як «особлива наука про буття людини». На це можна зауважити, що будь-яка наука є *особливою*, бо це й зумовлює галузевий поділ єдиної Науки. Філософію тут проголошено «наукою про буття людини», але ж це більше схоже на визначення культурології (культура як буття людини) чи антропології (наука про походження та еволюцію людини [<https://uk.wikipedia.org/wiki/Антропология> (14. 02. 2016)]). Далі впливає, що філософія є наукою «про найзагальніші суттєві характеристики людського ставлення до природи, суспільства та духовного життя у всіх його головних проявах», звідки впливає, що філософія є наукою «про природу, суспільство і дух», яке теж не витримує жодної критики. Бо з XIX сторіччя природознавчі науки, або стисло природознавство (як сукупність наук про *природу*), виробили власні експериментальні та всезагальні інструменти пізнання (теорії), що знову ж таки зумовлюють їхній самостійний шлях розвитку. Щодо *суспільства*, то воно стало предметом дослідження соціології та інших суспільствознавчих наук (експериментальних і теоретичних), які теж здобули статус галузевих наук. Отже, залишається «дух». І як тут не згадати «Філософію духу» Гегеля, яка поєднувала в собі суб'єктивний, об'єктивний та абсолютний дух. Для того, щоб не заглиблюватися у цю множину позначень слова «дух», зазначимо, що визначати філософію як науку про *дух* на сьогодні теж неправильно. Неправильно з таких міркувань. «Філософія духу», безперечно, є розділом філософії (хоч би який зміст вкладати у семантику «духу») і є видовим поняттям до родового поняття «філософія». Тому казати, що «філософія духу є філософією» — цілком слушно, а ось стверджувати, що «філософія є філософією духу» — припускати логічної помилки щодо дефініції. Що ж у нас залишається? Друга частина висловлювання, що філософія є «формою людського мислення, теоретичною формою світогляду». З його початку впливає, що філософія є логікою (наукою про форми і закони людського мислення). І знову ж таки перед нами аналогічна ситуація, яку ми шойно розглянули щодо поняття «дух». Тобто логіка, звичайно, є частиною філософії, але вся філософія не може бути зведена до логіки. А з продовження висловлювання можна зробити висновок, що філософія є «теоретичним світоглядом» або, простіше, *світоглядною наукою*. Отже, загальний висновок такий: наведене визначення філософії фактично визначенням не є, бо воно 1) зводить філософію до інших наук (культурології, антропології), 2) отожднює філософію з її розділом (логікою, філософією духу), 3) не вбачає особливостей, які відрізняють її від природознавства і суспільствознавчих дисциплін, а отже фактично є застарілим і таким, що містить навіть логічні помилки. Але ж багато філософської і навчально-методичної літератури відтворюють це визначення як повністю, так і окремі його фрагменти. Звідки походить така любов до цього симулякра?

Запропоную порівняти його з висловлюванням Ф. Енгельса з «Діалектики природи», яку він писав ще у 1870-х роках: «Діалектику розглядають як науку

про найзагальніші закони *будь-якого* руху. Це означає, що її закони повинні мати силу як для руху в природі та людській історії, так і для руху мислення» [Маркс, Енгельс, 1961: т. 20, с. 582]. Впадає у вічі подібність визначень.

Після своєї перемоги 1917 року більшовики нещадно боролися за домінування комуністичної ідеології. Остаточна її канонізація сталася 1938 року після друкування «Короткого курсу історії ВКП(б)» І. Сталіна. Четверта частина цього курсу містила спеціальний філософський розділ «Про діалектичний та історичний матеріалізм» [Сталин, 1945: с. 165]. З того часу постала добре відома формула, що «філософією марксизму-ленінізму є діалектичний та історичний матеріалізм» [Глезерман, 1954: т. 26, с. 325]. Або, іншими словами: «*Предметом марксистської філософії є вивчення найзагальніших законів розвитку природи, суспільства і мислення*» [Диалектический материализм, 1974: с. 95]. Отже, наш симулякр став нарешті добре впізнаваним: діалектичний матеріалізм разом із створеним історичним матеріалізмом є «цілісним філософським вченням, яке дає наукове розв'язання питання про закономірності розвитку природи, суспільства і людського мислення» [Філософський словник, 1986: с. 145].

Таким чином, можна зробити висновок щодо досить поширеного визначення філософії та її предмета: засадовою для розглянутого вище «визначення» філософії є точка зору Ф. Енгельса (1870-х років), яку було перетворено на догму І. Сталіним і з 1938 року проголошено як єдино правильне вчення на теренах усього СРСР (в тому числі і в УРСР), а також за його межами. Всі інші філософські вчення оголошено буржуазними і брехливими. Звичайно, що після смерті І. Сталіна відбулася певна лібералізація (так звана «відлига»), але вона не стосувалася сталінських принципів. І тому аж до 1991 року в Україні філософію викладали у вищих навчальних закладах як діалектичний та історичний матеріалізм, стисло — «діамат та істмат».

Сьогодні, після більш ніж 25 років української незалежності, внаслідок декомунізації нарешті знімають комуністичних вождів із постаментів. Але завалити ідолів на площах міст і сіл не складно, набагато складніше здійснити декомунізацію у свідомості людей. У зв'язку з цим слід визнати: філософській громадськості необхідно активізувати дослідження фундаментальних філософських питань з метою очищення світоглядного простору від різноманітних ментальних симулякрів, або, згідно з Ф. Беконом, «ідолів розуму».

Наступна важлива проблема — це подолання заідеологізованості філософії. Часто згадують 1922 рік, коли з Радянської Росії було вигнано майже сотню інтелектуалів, переважно філософів, які не погодилися вважати марксизм єдиним правильним вченням. І мало хто згадує, що репресії філософів на цьому не припинилися. У другій половині 1920-х років І. Сталіним було інспіровано публічну дискусію щодо взаємовідношення філософського світогляду та природознавства. За спогадами її учасників, широке публічне обговорення виявило два головні аспекти цієї суперечки: механістів (переважно природознавців та інженерів) і діалектиків (власне філософів). В резуль-

таті полеміки щодо вищих та нижчих форм руху матерії перемогла своєю доказовістю точка зору діалектиків. А на початку 1930-х років у філософії на перший план вийшла партійна лінія, репрезентована М. Мітіним та ін. І тоді НКВС репресувало спочатку механістів — їх не розстріляли, а заслали на важку працю для «перевиховання» у табори системи ГУЛАГ. Пізніше в газеті «Правда» з'явилася стаття про те, що діалектики в дискусії знехтували спадщиною В. Леніна. Це, звичайно, був політичний донос. І незважаючи на те, що на той час в СРСР вже не залишилося філософів, які б не визнавали панівною марксистську ідеологію, НКВС не тільки репресувало всіх діалектиків, учасників дискусії, — переважно усіх їх було розстріляно. Філософію було «зачищено». Так відбувалася підготовка, мабуть, до забезпечення одностайності схвалення нової радянської Конституції (1936) і короткого курсу «Історії ВКП(б)» (1938). Філософія в СРСР перетворилася на ідеологію. З того часу розвивати її дозволяли лише ідеологам від компартії. «Діалектичний матеріалізм творчо розвивають марксистсько-ленінські комуністичні та робітничі партії, філософи-марксист» [Філософський словник, 1986: с. 142].

Після смерті І. Сталіна 1953 року та зміни керівництва у партії і державі правлячий режим майже не змінився. Дещо змінилася внутрішня політика, настала «відлига». Особливо після розвінчання культу особи І. Сталіна. Лібералізація заторкнула й філософію — філософам «дозволили» власними словами розповідати те, що було вже канонізовано. Настав час комуністичної схоластики, тобто схвалювали лише ті положення філософії, які зміцнювали віру в комунізм. Але періодично репресії відновлювалися, в тому числі й серед філософської громадськості. У вищих навчальних закладах викладали не філософію, а «діамат та істмат» — ідеологію компартії. Що трапилося в українській філософії після 1991 року? Куди поділися «філософи-марксист»? Нікуди. Всі залишилися на своїх місцях і посадах. Лише повільно і досить поступово у філософію приходить молодь, природна зміна генерацій триває майже 30 років. Зростає спектр філософських вчень. Але деідеологізації не відбулося, а тому українська філософія потребує чіткої саморефлексії та відповіді на багато запитань щодо своєї історії в ХХ сторіччі. Зокрема, щодо партійності, заідеологізованості, щодо творчості і свободи думки тощо. Тому висновок і можлива наступна теза стосується підготовки третього тому «Історії філософії на Україні», анонсованого 1987 року як тритомник, лише два перші томи якого вийшли друком [Історія, 1987: т. 1–2]. Тож робота над створенням цього заключного тому з історії української філософії ХХ сторіччя може стати непоганою нагодою розповісти як про різноманітні дослідження і досягнення українських філософів у цей драматичний історичний період, так і про ті проблеми, яких зазнавала філософська думка в Україні.

«Битви за філософію» 2015 року висвітлили ще одну важливу проблему: як філософії в Україні стати українською філософією. Не можна замовчувати те, що 90—95% першоджерел із філософії доступні для студентів і фахівців російською мовою. Для розв'язання цієї проблеми дещо роблять видавництво

«Основи» та інші. Але якщо усвідомити, скільки насправді ще й досі не зроблено, стає сумно. Сучасне постіндустріальне суспільство часто називають *суспільством знання*, оскільки у ньому надважливу роль відіграють інформаційні технології. Стовпи індустріального суспільства — капітал і праця — у постіндустріальному замінюються на інформацію і знання. Отже, увага до гуманітарного блоку галузей знань мала б зростати. А ми змушені визнати (і дискусія на сторінках «Філософської думки» це підтверджує), що ситуація через об'єктивні та суб'єктивні причини рухається у протилежній бік. Із цього випливає теза: філософська спільнота мусить стати ініціатором розробки програми заходів, спрямованих на докорінне покращення стану першоджерел із філософії та розробки шляхів суттєвого розширення сфери україномовного знання із використанням сучасних інформаційних технологій.

З цією проблемою тісно пов'язана інша: уніфікація української філософської термінології. Адже не тільки терміни застосовуються будь-як, а й прізвища філософів. Наприклад, можна натрапити на кілька варіантів перекладу «Мак'явеллі», «К'єркегора», «Міля», «Вайтгеда» та багатьох інших. На сторінках часопису «Філософська думка» з цього приводу неодноразово лунала критика і заклики до якогось усталеного фахового підходу, зокрема цікава дискусія у кількох номерах за 2015 рік [Філософська думка, 2015]. Але просування змін на цьому важливому напрямку українізації філософії вкрай повільні.

А тепер щодо освіти і педагогіки. Місце і роль філософських дисциплін в освітньому процесі завжди хвилювало провідних філософів. Достатньо згадати кілька найвідоміших персоналій: план щодо створення Берлінського університету Фіхте [Фишер, 2004: с. 641], «Лекції про метод університетської освіти» Шеллінга [Шеллинг, 2009: с. 3–40], лист про «викладання *філософії в університетах*» Гегеля [Гегель, 1972: с. 417–425]; пропедевтична перша глава «Вступу до філософії» В. Джеймса [Джеймс, 2000: с. 7–21] та багато інших. Але перед обговоренням суто дидактичних і виховних засад викладання філософії у вищих навчальних закладах необхідно розібратися з вітчизняними реаліями.

Насамперед потрібно розвінчати поширений міф: «Марксистська філософія... створювала якісь спільні моральні орієнтири» (О. Білокобильський) [Ясна, 2015: с. 27]. Для того, щоб так заявляти, потрібно уважно прочитати хоча б спогади студентів і викладачів, учасників того — реального і трагічного, а не уявного і вигаданого — навчального процесу. Стисло це викладання сталінського канону ідеології під виглядом «діамату та істмату» відбувалося так. Викладач із трибуни читав підручник слово в слово, а студенти так само слово в слово його записували. Але не всі. Деякі студенти мали такі самі підручники під партою і з олівцем перевіряли все, що проголошував лектор. І якщо через якісь причини викладач пропускав слово (речення або абзац), то на перерві студент біг у партком і «повідомляв» про це належно. А партком тут же «повідомляв» туди, куди слід. І до кінця пар за викладачем вже приїжджав «чорний ворон» з НКВС. Якщо після співбесіди в НКВС викладач і повертався на роботу, то ситуація повторювалася, як у дзеркально-

му відображенні: на семінарському занятті студенти відповідали на запитання, а викладач перевіряв за підручником. І якщо студент пропускав слово (речення або абзац), то в партком біг вже викладач і до кінця пар знову ж таки приїжджали, але вже за студентом. Таким чином, викладання та іспити з ідеологічних дисциплін (філософії, історії компартії, політичної економії, наукового комунізму і марксизму-ленінізму) виконували функції ідеологічного контролю в кожному семестрі й на кожному курсі, а ще — своєрідного сита, для того щоб жодна інша думка не впливала на формування молодшої генерації. А якщо хтось з такою думкою все ж потрапляв до вищого навчального закладу, то його легко позбувалися. Часом, не про саме такі «орієнтири громадян» сумує частина викладачів? . Отже, висновок напрошується сам по собі: реформа викладання гуманітарних дисциплін має рухатися у певному напрямку — спочатку деідеологізація філософії та інших предметів, а потім широке впровадження їх в освітній простір.

Потреба в ґрунтовній гуманітарній освіті молоді, мабуть, є загальником. Усі це визнають, але хура й нині там. Гострота цієї проблеми зумовлена глибоким зламом і деформацією суспільних макроцінностей (Блага і Справедливості, Істини, Добра і Краси), зростанням атрофії мислення і совісті, що знаходить вираження у побутовій формулі: «бабло перемагає добро і зло». Таким чином, наступна теза цілком очевидна: ініціаторами створення і впровадження такої нової моделі гуманітарної освіти в Україні мають стати провідні українські філософи.

Свого часу І. Кант для філософії відновив її справжнє наукове значення, відновив практичну доцільність її моральних засад та цілісність спроможності суджень людського суб'єкта. І хоча результати досліджень І. Канта вже мають суто історичне значення, вся велич і значний вплив його критичної філософії, згідно з Шелінгом, полягає у тому, що Кант: 1) покінчив із методичним анархізмом та продемонстрував якісно новий рівень методології досліджень у філософії; 2) сприяв відкриттю нових філософських напрямків, якими пішли його наступники. Саме така оцінка змушує нас констатувати, що сьогодення потребує приходу українського Канта (Кант-чука чи Кант-ченка), з метою здійснення кантівського перевороту в філософуванні України.

І. Кант — великий гуманіст, він добре усвідомлював, що хоч би чим філософія займалася, хоч би яких захмарних висот абстрагування сягала, до сфери її компетенції належать такі питання: «1. Що я можу знати? 2. Що я маю робити? 3. На що мені сподіватися? 4. Що таке людина?» [Кант, 2006: с. 438]. А далі він продовжив, що перші три запитання, через які постають відповідні філософські науки — метафізика, мораль і релігія, по суті звідні до четвертого. Таким чином, усі філософські розділи мають постати у системі наукового знання про людську особистість. Бо саме у цьому четвертому запитанні концентрується і постає найголовніший предмет у світі, до якого філософські знання мають безпосередній стосунок. Бо людська особистість є «для себе своєю крайньою метою» [Кант, 1966: т. 6, с. 351], а отже, і філо-

софія є наукою про цю людську особистість та має нарешті постати у власній правдивій формі як *сучасний персоналізм*.

Усі зазначені проблеми у житті української філософії можуть стати змістом роботи Всеукраїнського філософського конгресу, а широка підготовка і проведення такого зібрання філософів була б доброю нагодою для фіксування певних зрушень хоча б у розуміння нагальної потреби їх розв'язання. Тільки опертя у реформуванні філософії на всезагальні та необхідні засади зумовлюватиме вихід її з кризи і повернення на шлях персоналізму, Істини і Життя.

Завершуючи ці нотатки, хочу нагадати розумникам і розумницям дуже знаковий фільм «Покаяння» відомого режисера Т. Абуладзе, що з'явився під час перебудови й окреслив її жахливі проблеми. Так ось, в останньому епізоді цього фільму герой дивується з того, навіщо будують вулиці, які не приводять людей до храму, до глибокої духовності. Трохи переосмислюючи цей епізод, я хочу поставити запитання: «Кому потрібна філософія, яка не веде до розбудови храму людської особистості?»

ДЖЕРЕЛА

- Виндельбанд, В. (2000). *История Новой философии в её связи с общей культурой и отдельными науками* : В 2-х т. М. : ТЕРРА — Книжный клуб; КАНОН-пресс-Ц. Т. 2: От Канта до Ницше.
- Гегель, Г.В.Ф. (1972). О преподавании философии в университетах. В: Гегель, Г.В.Ф. *Работы разных лет* : В 2-х т. М.: Мысль, т. 1, с. 417–425.
- Гегель, Г.В.Ф. (1974–1977). *Энциклопедия философских наук* : В 3-х т. М.: Мысль.
- Гегель, Г.В.Ф. (2000). *Основы философии права, або Природне право і державознавство*. К.: Юніверс.
- Глезерман, Г.Е., Обичкин, Г.Д., Тушунов, А.В. (1954). Марксизм-ленинизм. В: *Большая Советская энциклопедия*. 2-е изд. М.: Большая Советская энциклопедия, т. 26.
- Джеймс, У. (2000). *Введение в философию*; Рассел Б. *Проблемы философии* (2000). Пер. с англ., общ. ред., послесл. и примеч. А.Ф. Грязнова. М.: Республика.
- Кант, И. (1966). Антропология с прагматической точки зрения. В: Кант, И. *Сочинения* : В 6-ти т. М.: Мысль. т. 6, с. 349–388.
- Кант, И. (2006). *Трактаты*. СПб.: Наука.
- Кузнецов, К.Т., Готт, В.С., Коршунов, А.М. и др. (1974). *Диалектический материализм*. Под ред. проф. А.П. Шептулина. М.: Высшая школа.
- Нічик, В.М., Горський, В.С. та ін. (1987). *Історія філософії на Україні* : У 3-х т. Гол. ред. В.І. Шинкарук. К.: Наукова думка.
- Платон (1990). Хармид . В: Платон. *Собрание сочинений* : В 4-х т. М.: Мысль, т. 1.
- Сталин, И.В. (1945). *История ВКП(б). Краткий курс*. Под ред. комиссии ЦК ВКП(б), одобрен ЦК ВКП(б) 1938. М.: ОГИД. РОСПОЛИТИЗДАТ.
- Фишер, К. (2004). *История новой философии*. 6-й т.: Фихте. Жизнь, сочинения и учение. СПб.: РХГИ.
- Філософська думка*, 2015, № 4, 5.
- Філософський словник* (1986), за ред. чл.-кор. АН СРСР, акад. АН УРСР В.І. Шинкарука. К.: Гол. редакція Української рад. енциклопедії.
- Шеллинг, Ф.В.Й. (2009). *О методе университетского образования*, пер. с нем. , вступ. ст., примеч. И. Фокина. СПб.: Издательский дом «Мирь».
- Энгельс, Ф. (1961). Диалектика природы. В: Маркс, К., Энгельс, Ф. *Сочинения*. М.: Гос. изд-во полит. Литературы, т. 20.

Ясна, І. (2015). Чи потрібен «ребрединг» українській філософії? В: *Філософська думка*, № 6, с. 23–38.
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Антропология> (14. 02. 2016).
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Філософія> (14. 02. 2016).

Одержано 14.03.2017

REFERENCES

- Hegel, G.W.F. (1972). O prepodavanii filosofii v universitetah [About teaching philosophy in universities]. In: *Raboty raznykh let : V 2-kh t.* M.: Mysl', t. 1, s. 417–425.
- Hegel, G.W.F. (1974). *Enciklopedia filosofskih nauk* [Encyclopedia of Philosophy]: V 3-kh t. M.: Mysl'.
- Hegel, G.W.F. (2000). *Osnovy filosofii prava, abo Pryrodne pravo i derzhavoznavstvo* [Fundamentals of the Philosophy of law or Natural law and States science]. K.: Yunivers.
- Glezerman, G.E., Obichkin, G.D., Tushunov, A.V. (1954). Marksizm-leninizm [Marxism-Leninism]. V: *Bol'shaya Sovetskaya enciklopedia*. 2-ye izd. M.: Bol'shaya Sovetskaya enciklopedia, t. 26.
- James, W. (2000). *Vvedenie v filosofiu* [Introduction to Philosophy]; Rassel, B. (2000). *Problemy filosofii* [Problems of Philosophy]. Per. s angl., obshh. red., poslel. i primech. A.F. Griaznov. M.: Respublika.
- Kant, I. (1966). Antropologia s pragmaticheskoi tochki zrenia [Anthropology from a pragmatic point of view]. V: Kant, I. *Sochinenia*: V 6-ti t. M.: Mysl', t. 6, s. 349–388.
- Kant, I. (2006). *Traktaty*. SPb.: Nauka.
- Kuznetsov, K.T., Gott, V.S., Korshunov, A.M. i dr. (1974). *Dialekticheskii materialism* [Dialectical materialism]. Pod red. prof. A.P. Sheptulina. M.: Vysshaya shkola.
- Nichyk, V.M., Hors'kyi, V.S. ta in. (1987). *Istoria filosofii na Ukraini* [History of Philosophy in Ukraine]: V 3-kh t. Hol. red. V.I. Shynkaruk. K.: Naukova dumka.
- Plato (1990). Harmid [Harmid]. V: Platon. *Sobranie sochinenii* : V 4-kh t. M.: Mysl', t. 1.
- Stalin, I.V. (1945). *Istoriya VKP(b). Kratkii kurs* [History of the CPSU(b). Short Course]. Pod red. komissii TsK VKP(b), odobren TsK VKP(b) 1938. M.: OGID. ROSPOLITIZDAT.
- Fischer, K. (2004). *Istoriya novoi filosofii* [The history of the new philosophy]. T. 6: Fichte. Zhizn', sochinenija i uchenie. SPb.: RKhGI.
- Filofska dumka* [Philosophical thought]. 2015. № 4, 5.
- Filofs'kyi slovnyk* [Philosophical Dictionary], za red. chl.-kor. AN SRSR, akad. AN URSSR V.I. Shynkaruka. K.: Hol. Redakcia Ukrayins'koi Rad. Encyklopedii.
- Schelling, F.W.J. (2009). *O metode universitetskogo obrazovania* [On the method of university education], per. s nem., vstup. st., primech. I. Fokina. SPb.: Izdatel'skii dom "Mir".
- Engels, F. (1961). *Dialektika prirody* [Dialectics of Nature]. V: Marx, K., Engels, F. *Sochinenia*. M.: Gos. izd-vo polit. literatury, t. 20.
- Yasna, I. (2015). Chy potreben «rebredyng» ukrayins'ky`j filosofiyi? [Is a “rebredyng” Ukrainian philosophy]. In: *Filofska dumka*, № 6, s. 23–38.
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Антропология> [Anthropology] (14.02. 2016).
<https://uk.wikipedia.org/wiki/Філософія> [Philosophy] (14.02. 2016).

Received 14.03.2017

Володимир Поляков

ЧИ ПОТРІБНЕ ФІЛОСОФІЇ ПОКАЯННЯ?

«Битви за філософію» 2015 року висвітлили цілу низку важливих проблем в українській філософії. Деякі з них: 1) «внутрішній аналіз самої філософії» і перш за все щодо її предмета та інших ключових принципів; 2) шляхи подолання заідеологізованості

та схоластичності у філософській галузі; 3) стан першоджерел і шляхи суттєвого покращення цього стану; 4) професійна термінологія і запровадження філософського правопису; 5) стан викладання філософії та розробка засад гуманітарної політики щодо його покращення. Широко розповсюджене визначення предмета філософії піддано критиці як таке, що не відповідає потребам сьогодення. Філософській громадськості в Україні необхідно активізувати дослідження фундаментальних філософських питань з метою очищення світоглядного простору від ментальних симулякрів і стати ініціаторами розробки нової гуманітарної політики. Наступна проблема — це подолання заідеологізованості філософії. Філософська спільнота має стати ініціатором розробки програми заходів з метою докорінного покращення стану першоджерел з філософії та розробки шляхів суттєвого розширення сфери україномовного знання з використанням сучасних інформаційних технологій. Філософія як наука про людську особистість має постати у власній правдивій формі як сучасний персоналізм.

Ключові слова: історія філософії України, марксистська філософія, сталінська філософія, діалектичний матеріалізм, історичний матеріалізм, філософська освіта, персоналізм

Volodymyr Polyakov

DOES PHILOSOPHY NEED REPENTANCE?

“The battle for the philosophy” in 2015 showed a number of important problems in Ukrainian philosophy. Some of them are: 1) the internal analysis of philosophy itself and all regarding its subject matter and other key principles; 2) ways to overcome ideologymania and scholasticism in the philosophical sphere; 3) state of sources and ways of its significant improvement; 4) professional terminology and introducing philosophical spelling; 5) State of the philosophy teaching and the development of humanitarian policy principles regarding its improvement. Widely distributed definition of the subject-matter of philosophy is criticized as such, which does not meet the needs of the present time. Ukrainian philosophical community needs to intensify the study of fundamental philosophical issues with the aim of clearing the conceptual world-view space of mental simulacra and become the initiator of development of new humanitarian policy. The next problem is overcoming the ideologymania of philosophy. Philosophical community has to become the prime mover of programs development of measures aimed at radical improvement of primary philosophical sources and different ways development as for significant expansion of the Ukrainian knowledge using modern information technologies. Philosophy as a science about human personality should obtain its true form as the modern personalism.

Keywords: the history of Ukrainian philosophy, Marxist philosophy, Stalin’s philosophy, dialectical materialism, historical materialism, philosophical education, personalism

---

Поляков, Володимир — кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Східно-європейського національного університету ім. Лесі Українки. Сфера наукових досліджень — філософія науки, логіка і методологія наукового пізнання, історія філософії та культури.

Polyakov, Volodymyr — candidate of sciences in philosophy, assistant professor of the Department of Philosophy, Lesia Ukrainka East-European National University. The research interests: philosophy of science, logic and methodology of scientific knowledge, the history of philosophy and culture.
